De Levende Natuur 75 (9):193-196 (1972)

SEPTEMBER 1972 JAARGANG 75, AFL. 9

NEDERLANDS TIJDSCHRIFT VOOR VELDBIOLOGIE
OPGERICHT DOOR E. HEIMANS, J. JASPERS Jr EN JAC. P. THIJSSE

Wisselvallige bloementooi van grasland

D. M. DE VRIES.

De al of niet aanwezigheid van plantesoorten alsmede de mate van hun voorkomen op bepaalde plaatsen hangen voor een zeer belangrijk deel af van de eisen, welke zij aan hun omgeving stellen. Ten aanzien van het voor ons land zo belangrijke grasland zijn het, behalve de sterk soortenbeperkende ziltheid, oecologische factoren als vochtigheid, vruchtbaarheid en zuurgraad van de grond, gebruikswijze (maaien of beweiden) en verdere behandeling van het land, die de plaatselijke verscheidenheid in floristische samenstelling beheersen. Maar daarnaast doen weersinvloeden, van menselijk ingrijpen onafhankelijk, de hoeveelheidsverhouding tussen de aanwezige plantesoorten, zelfs van in oecologisch evenwicht verkerende graslanden, in de tijd aanzienlijk schommelen, zoals ik uitvoerig onderzocht heb (D.L.N. 73: 150-156). We kunnen het ons aldus voorstellen, dat zich op zo'n grasland, of dit nu een goed ontwaterde, vruchtbare weide of een nat en arm hooiland is, slechts die soorten kunnen handhaven, die onder de voor hen ongunstigste weersomstandigheden niet geheel het veld ruimen, zodat ze zich bij verbeterde weersgesteldheid weer aanstonds kunnen laten gelden in de harde strijd om het bestaan. Nu is het wel zo, dat vooral voor het ondeskundige oog verschillen in de onderlinge hoeveelheidsverhouding van de eigenlijke grassen en andere planten met grasachtig uiterlijk, minder treffend zijn dan het op de voorgrond treden van verschillende bloem-

De Levende Natuur 75 (9):193-196 (1972)

soorten. Deze bepalen ook voornamelijk de schoonheid van het land, terwijl het eentonige groen der grassen het oog rust geeft.
De mogelijkheid tot gedijen van de bloemkruiden, die te hunner voortplanting op zaad zijn aangewezen, hangt in sterke mate af van de gebruikswijze van het grasland. De open ruimtes tussen de pollen hoog opschietende grassen van hooiland geven hun uiteraard de beste kansen. Daarom is het uit floristisch oogpunt (en onder meer voor de vlinders) wel heel jammer, dat er zo weinig echt hooiland, dat wil zeggen grasland hetwelk alleen maar gemaaid wordt, meer over is. Laat men daarom de wegbermen en dijkglooiingen blijven maaien en dan niet te vaak! Verreweg de meeste graslanden in ons land worden tegenwoordig wel in meer of mindere mate beweid. In de eveneens slinkende zuivere weiden als ander uiterste, alwaar het vee het gras steeds kort houdt, worden de planten gedwongen in het horizontale vlak te wedijveren. Grassen, die zich op ongeslachtelijke wijze door sterke uitstoeling of uitlopervorming voortplanten, vormen er een dichte zode. Zij zijn dan ook heer en meester in het beweide grasland met handlangers onder bloemkruiden, zoals Witte klaver en Kruipende boterbloem, die door bovengrondse uitlopers de zode helpen opvullen. Onder gewone omstandigheden kunnen die plantesoorten, welker voortplanting alleen maar door zaad geschiedt, het in de gesloten grasmat van goed bemeste weiden niet redden, tenzij ze zoals de Scherpe boterbloem door hun onsmakelijkheid door het vee worden versmaad. Dit laatste geldt echter voor het veeslag schapen alleen, indien er voldoende gras is. Door beweiding met schapen in de winter en in het vroege voorjaar, wanneer grassen als Engels raaigras zich nog niet goed ontwikkeld hebben, kan men dus boterbloemen als onkruid onder de duim houden. Geheel anders komen de verhoudingen te liggen, indien de weidezode door kwade omstandigheden haar dichtheid verliest en in dit opzicht op die van hooiland gaat gelijken. Oorzaken van zeer uiteenlopende aard kunnen dit teweegbrengen. Noemen we eerst die, welke de mens op zijn geweten heeft. Daar is dan de overbeweiding. Als gevolg daarvan zijn door erosie zelfs woestenijen ontstaan. Bij ons loopt het gelukkig zo'n vaart niet, doordat het zeeklimaat het grasland gunstig gezind is en de landbouw hier over het algemeen op een hoog peil staat en geen roofbouw toepast. Maar toch ken ik gevallen, waarin door te zware beweiding het gras te kort blijft om voldoende te kunnen assimileren met als gevolg een onvoldoende gevoed en te kort wortelstelsel, hetgeen zich vooral bij aanhoudende droogte wreekt. Op de ontstane open plekken kunnen zaden dan een goede kiemplaats vinden, zoals die van het klein blijvende Straatgras, dat zo ongeveer het gehele jaar door bloeit, en van de andere tredplant Varkensgras. Verder worden door overbeweiding de rozetvormende kruiden Madeliefje, Paardebloem en Grote weegbree bevoordeeld. Immers worden hun laag-bij-de-grondse bladeren slecht door het vee op-

Fig. 1. *Dotterbloem (naar kleurenfoto).*

De Levende Natuur 75 (9):193-196 (1972)

genomen, waardoor de planten voldoende kunnen blijven assimileren. In het bijzonder betreffende de Madeliefjes is iets dergelijks het geval bij te kort (lager dan 3 à 4 cm) afmaaien van gazons, waardoor het gras eveneens wordt uitgeput. Telkens maait men de snoezige bloemhoofdjes van de Madeliefjes wel af, maar van de plat op de grond liggende blaadjes komen er zodoende steeds meer.

Afgezien van de overbeweiding, die hier te lande slechts van ondergeschikte betekenis is, bestaat er nog een landbouwtechnisch gevaar voor de gesloten zode van onze goede Engels-raaigrasweiden, dat steeds dreigender zijn kop opsteekt. Dit bestaat in het ook gaan maaien van onze zuivere weilanden en het stuk rijden van hun grasmatten door vaak te zware landbouwmachines, dit alles in verband met door overmatige stikstofbemesting sterk opgevoerde voortbrenging. Zeer stikstofminnende kruiden, zoals Ridderzuring, Brandnetel, en het bekende akker- en tuinonkruid Vogelmuur, beginnen in gezelschap van Kweek toonaangevend te worden op vele graslanden. Deze verknoeiing van ons erfbezit heb ik reeds nadrukkelijk aan de kaak gesteld zowel in D.L.N. 74: 8-12 als in het weekblad De Boerderij 55: 3280-3281, onderscheidenlijk onder de koppen „Zorgzaamheid geboden voor onze verworven weiden" en „Zwarte wolken boven onze beste weiden".

Gaan we tenslotte over tot de natuurlijke oorzaken, die onze graslanden bij tijden door hun bloemenpracht doen oplichten in het landschap. Dit in de lente dan door het tere lila der Pinksterbloemen en het opdringerige geel van Paarde- en boterbloemen, en in de nazomer door de eveneens gele Herfstleeuwetand. Zomerse droogte kan dit al inluiden, waardoor vooral de zodesluiter bij uitstek Ruw beemdgras getroffen wordt en er in de hol geworden zode ruimte ontstaat

Fig. 2. *Moerasspirea (naar kleurenfoto).*

voor kieming en eerste ontwikkeling van „zaadplanten" zoals Paardebloem en Akkerdistel. Strenge vorst kan de zode ook zeer open maken. Zoals we indertijd hebben kunnen nagaan, is zulks vooral het geval, indien deze na zacht en vochtig winterweer plotseling invalt of wanneer er geen sneeuwlaag van betekenis ligt, die voldoende beschutting geeft. Erg is ook het zogenaamde opvriezen in het vroege voorjaar, wanneer de grond afwisselend krimpt en uitzet, bij dooiende sneeuw, door de zonnestraling overdag en weer vorst in de nacht, met als gevolg stuk getrokken graswortels. Na vorstschade kunnen naast winterharde grassen als Timothee, Kweek, Veldbeemdgras en Beemdvossestaart tweezaadlobbigen als Witte klaver en Kruipende boterbloem sterk naar voren komen. Aanhoudend koud en schraal weer in het voorjaar remt de ontwikkeling van onze atlantische grassen Engels raaigras en Ruw beemdgras, die onder voor hier normale omstandigheden hun stempel op de betere graslanden drukken, sterk. Dit heeft tot gevolg, dat dan in mei de graslanden op koolzaadakkers kunnen gaan lijken vanwege de menigte Scherpe boterbloemen en Paardebloe-

De Levende Natuur 75 (9):193-196 (1972)

men. Dan is er nog iets, dat de weidezode hol kan maken met alle gevolgen van dien, namelijk het stuktrappen door het vee bij overmatige neerslag. Onder meer kan hierdoor de onsmakelijke Pitrus sterk bevoordeeld worden op veenachtige bodems.
Edoch niet alleen beweide graslanden zijn nog al wisselvallig in hun bloementooi. Zo ziet men in vochtige tijden meer bloeiende Spaanse ruiters (in blauwgrasland), Kale jonkers, Dotterbloemen (fig. 1), Echte valerianen en Moerasspirea's. Vorig jaar was er langs wegen en dijken in het rivierengebied zeer veel Wilde peen, waarbij de droogte wel haar rol gespeeld zal hebben. Nu die eindelijk eind maart plaats gemaakt heeft voor regenrijk en te koel weer, zijn in deze zomer de velden vol opvallend fraai bloeiende distels en gaan de slootjes in de omgeving als het ware schuil in hun franje van bijzonder forse Echte valeriaan, helgele Wederik en zalig zoet riekende Moerasspirea (fig. 2).
De lentebloemen waren er dit jaar wel heel vroeg bij, geen wonder na zo'n zachte winter en de warme maand maart, die pas tegen het eind zijn staart ging roeren met hagel- en sneeuwbuien. Het klinkt haast ongelofelijk, maar op de 7de februari bloeide er al, zo goed als het ging, een Paardebloem in ons nieuwe vogeltelgebied ten zuidoosten van Veenendaal. Op de 17de was zij er nog niet uitgebloeid. Op 3 april reeds zagen we daar meer van deze meizonnetjes en op 5 mei straalden ze er volop. Ook Pinksterbloemen, Dotters en kersen in de boomgaard waren op 8 april bij Rhenen al in bloei. Inderdaad was het wel een heel vroege lente, die later echter geducht teleurstelde. Ook dit voorjaar liet weer eens duidelijk zien wat voor invloed het weer op de plantengroei en haar bloemenweelde heeft.

Over het voorkomen van de Kleine oorworm, Labia minor, in oostelijk Zeeuws-Vlaanderen

G. M. P. SPONSELEE en B. DOMINICUS.

Sedert enkele jaren wordt voor geïnteresseerde leerlingen van de Jansenius Scholen Gemeenschap te Hulst een biologische werkweek georganiseerd. Daarbij wordt gekampeerd op diverse boerderijen.
Op 6 augustus 1970 bevonden we ons op de boerderij van de familie A. Serrarrens, Hooglandpolder, gemeente Hontenisse, op het kaartje (fig. 1) aangegeven met nr. 1. De avond van deze dag was zeldzaam mooi en rond de boerderij wemelde het van vliegende insekten, waaraan overigens niemand van ons aandacht besteedde, totdat J. Blommaart een exemplaar ving en constateerde dat hij een erg kleine oorworm in handen had (fig. 2 en 3).
Met behulp van de tabel van Willemse uit 1960 (1) werd de soort als *Labia minor* (L.), de Kleine oorworm, gedetermineerd (fig. 4). Uit de gegevens van Willemse bleek, dat deze soort nog niet eerder in Zeeuws-Vlaanderen was gevonden. Omtrent het biotoop zegt Willemse: „Het dier houdt zich gaarne op in de buurt van paardenmest en bij bloemisterijen, waar deze mest gebruikt wordt".
Dit kon ter plaatse gemakkelijk worden nagegaan, want bovengenoemde boerderij is al sinds jaren een „paardeboerderij" bij uitstek,